

Jua 'peça del teler per passar els fils per la pua' mall. sembla degut a una combinació de *pua* amb *ju(g)a* de *jugar Juata*, V. *jou Jub*, V. *aljub Juba*, V. *gipó Jubanet*, V. *monjàvena Jubat, jubet*, V. *gipó*

JUBILAR, 'experimentar una viva alegria', pres del ll. *jūbilar* 'llançar crits de gran goig'. □ 1.ª doc.: 1496, Roís de Corella.

En l'acc. 'eximir de treball' [DT^o. 1647], és degut a la influència de *jubileu*, amb el sentit del qual coincidí perquè la jubilació, de primer, es concedia després de 50 anys de servei, i el *jubileu* se celebrava cada 50 anys.

DERIV.: *Jubilació* 'alegria exultant' (1496, Corella); 'exempció de treball' [1647, DT^o.]. *Jubilable. Jubilant. Jubilar* adj. *Jubilós. Jubileu* [c. 1460, JoMartorell] «molts cavallers deliberaren de anar en Roma l'any passat perquè era la sancta perdonança del *jubileu*» (Ag. I, 187), pres del ll. *jubilaeus* 'solemnitat jueva celebrada cada 50 anys', pres de l'heb. *yōbēl* 'corn de banya de marrà, amb el qual es dava el senyal d'aqueixa festa', influït en llatí per *jubilare*. «*Jubileu* de don Juan Austria en lo día 7 de Octubre, venerant-se en lo nincho del altar major a la imatge de Maria Santíssima de la Victòria», B. de Maldà (*Excursions*, p. 20); deformat popularment com *gibuleu* (Olot) i *jolibell* (Maestrat). *Jubilós*.

Jubó, V. *gipó Judaic, judaiga, judaisme, judaitzar, judeca, juderia, judeu, judia*, V. *jueu Judicació, judicar, judicatoria, judici, judicial, judiciari, judiciós*, V. *jutge Judriola*, V. *guardiola (LLADRE)* i *juliola* + *Juell* (peix), V. *juliola*; 'cap del jou', V. *jou Jueria*, V. *jueu*

JUEU, del ll. *JUDAEUS* id. □ 1.ª doc.: *juðeu*, Hom.; *jueu*, Llull.

«Per qué él s'aproximave a la Passió que devie rebre en Jherusalem —tot per zo que-ls falses *judeus* no-l anasen cercar en altra terra— ja veng él en les ciutatz qui són en riba de mar», Hom., 7v2 (i de nou 8r18 etc.); «Déus manà als *jueus* que colguesen lo disapte, e --- con los *jueus* --- colguen mills lo disapte que los christians lo dicmenge ---», Llull (*Blanq.* I, 210.20). En les *Lleg. Rim. Sev.* (c. 1300) no sols ha caigut ja la -ð- sinó que *jueu* hi és comptat generalment com a monosíl·lab: «Chayphàs --- Jhesús li liurará --- / E los *jueus* falses traýdors / agren e an d'asò dolors» (v. 345, i també en altres nou versos, veg. nota al v. 345); «tot *jubeu* deja portar per vila capa vestida --- exceptat *jubeu* pobre, qui deja portar vestit caperó groc sens capa», a. 1302 (*BABL* VI, 97).

En el Ross. l'evolució estava més retardada i la -ð- apareix sovint representada per -s- fins força més tard: «la disputació dels *juseus*», *VidesR*, 29r2 (i passim); «*juseu* o *juseua*, si no és stadent de Pugcerdà, que vaja --- de Pugcerdà a Perpenyà o Queragut, un sou, E si *juseu* o *juseua* ve de Catalunya ---», doc. de Puigcerdà a. 1288 (*RLR* IV, 505). L'*InvLC* assenyala en-

cara: *juseu* o *juseua*, Querol, 1288; *los juseus e juseus*, 1299; *jubeus e jubies*, 1365. L'esment més antic de jueus catalans és de 963, i ja hi ha un doc. bilingüe hebreo-llatí en l'any 973: vegeu aquest i algun de posterior en *BABL* VIII, 229-33 (la colònia jueva a Cat. fou dispersada per Almansor l'any 986, però s'anava reconstituïnt a poc a poc en el S. XI).

L'afirmació d'*AlcM* que en cat. occidental i en valencià ha desaparegut la forma *jueu*, substituïda per la castellana *judío*, és enormement exagerada, pel que fa al Principat almenys, on *jueu* es manté quasi per tot tan vigorós com a Mallorca. La pron. és *žučy* amb *e* tancada, en el Princ., Menorca etc., però no a Mallorca, on sona *žučy* (*BDLC* XIV, 185), *judèu* en el Migjorn val. (almenys cap a Alcoi, MGadea, T. del Xè I, 48); *jueu* és també la forma viva a Eiv. (PzCabrero), on a StMateu d'Albarca sento un *žučy* com a nom d'un caragol gros (1963). Hi deu haver també punts de Mallorca on sona amb *e* tancada, car la que en el mapa Despuig figura com a Punta del Jueu, em va ser designada en el Port d'Andratx com *sə mōsə doğ žučy* (1964). A la major part del P. Val. és veritat que s'ha introduït una forma acastellanada, però no amb *h* ni *j* castellana sinó més aviat *čodío* (*Cova del čodío* a Olocau de Carraixet, 1962).

La forma antiga del femení, d'acord amb la fonètica històrica, havia de ser *juia* (de primer *juđia, jusia*): és el que calia esperar com a resultat de la forma originària *JUDAEA = JUDGEA*, cf. cat. ant. *meu/mia* < *MEUS/MEĀ* (ja n'he donat un testimoni de 1365). La parella que forma amb el masculí *jueu* en part es mantingué en tota l'Edat Mitjana: «tot *jubeu* e *jubia* paga ---» en la Lleuda de Cotlliure (aplicada a Tortosa) any 1249 (*RLR* IV, 254); «catiu de *jueu* o de *juja*, que-s bateg --- és franc e quití e alforre de son senyor», *Cost Tort.*, 268. «Les christianes, / *jubies*, mores / ---», «*dida* embriaga / lo chic ne plaga, / e la bagassa / semblant atrassa, / *dida jubia* / pauc lo cria / ---», «assetjat / Hierusalem / --- / una vehian, / viuda *jubia*, / mig fill cohia, / en ast partit / com a cabrit / ---», JRoig (*Spill*, 423, 9125, 9321); l'*InvLC* recull en docs. rossellonesos testimonis de *jubia* en els anys 1371, 1391 i 1399, *jubies* pl., 1376, escrit encara *jusia* l'any 1370.

Com que *jueu* era pres per la gent vulgar, a l'Edat Mitjana, com a equivalent d'home o dona vil, poruga (cf. les cites del *Spill*), no sorprèn que a Menorca, traslladant-se l'accent (tal com en *duia* > *dúia*, *coina* > *cúina*, *boina* > *buina*) *juja* hagi pres el sentit de «persona pusillànime, aturada», com es diu vulgarment «ànima freda» (*AlcM*, § 4, cf. 5), de manera que l'Arx. Ll. Salvador l'aparia amb *ximple* (V. el context en *SIMPLE*), *Die Bal.*, p. 140. I per un simbolisme paral·lel al que entranya el nom castellà (en relació amb aquella expressió vulgar cat.), a Mallorca i Eivissa *juya* ha esdevingut el nom de l'ocell que els castellans anomenen *ave fria* (JMBover, *Not. Isl. Mall.*, 1834, p. 20; PzCabrero amb mala grafia *xuya*); com a val. *judia* a Sueca (*AlcM*) (per a un supòsit erroni que s'havia fet en el DCEC relatiu a una mala grafia *juies*